

RAZEM PRZECIWKO SLAPP

Apel społeczeństwa obywatelskiego

W kwietniu 2024 roku weszła w życie unijna Dyrektywa anty-SLAPPowa, która jest odpowiedzią na zjawisko pozywania dziennikarzy, aktywistów czy naukowców za krytykę osób wpływowych czy nagłaśnianie nadużyć władzy. Kraje członkowskie, w tym Polska, mają obecnie dwa lata na jej implementację do swoich systemów prawnych. Jednak samo wdrożenie dyrektywy do polskiego prawodawstwa nie wystarczy. My, dziennikarze, wydawcy, przedstawiciele i przedstawicielki organizacji pozarządowych, grup aktywistycznych, środowiska akademickiego i naukowego podkreślamy, że do efektywnego zajęcia się problemem SLAPPów potrzebna jest gruntowna rewizja polskiego prawa i przyjęcie ambitnych rozwiązań, które wykraczają poza minimalne wytyczne Dyrektywy.

SLAPPy, strategiczne działania prawne zmierzające do stłumienia debaty publicznej, to sprawy inicjowane w celu pognębienia osoby bądź organizacji wypowiadającej się na tematy istotne publicznie. Inicjator SLAPPu dysponuje zazwyczaj znacząco większą władzą ekonomiczną lub polityczną od osoby pozywanej lub oskarżonej.

Z uznaniem przyjmujemy publiczne wypowiedzi Ministra Sprawiedliwości Adama Bodnara o zagrożeniu jakie SLAPPy stanowią dla wolności słowa. Biorąc pod uwagę najwyższe poszanowanie dla unijnych wymogów ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości oraz zbliżającą się polską prezydencję w Radzie UE, żywimy uzasadnioną nadzieję, że nasz kraj zdecyduje się dać przykład jako pionier europejskiej legislacji anty-SLAPPowej. W celu wsparcia prac legislacyjnych nad regulacjami anty-SLAPP, Polska Grupa Robocza przeciw SLAPPom, w tym HFPC wraz z ARTICLE 19 i Siecią Obywatelską Watchdog Polska przedstawiają dokument *Propozycje zmian prawnych w celu wdrożenia dyrektywy w sprawie ochrony osób, które angażują się w debatę publiczną, przed ewidentnie bezpodstawnymi lub stanowiącymi nadużycie postępowaniami sądowymi („strategiczne powództwa zmierzające do stłumienia debaty publicznej” tzw. SLAPP).*

Propozycja zmian została sformułowana w oparciu o pogłębioną analizę Dyrektywy anty-SLAPPowej, prawa polskiego, międzynarodowych standardów wolności słowa, wywiadów grupowych z obrońcami, pełnomocnikami, sędziami i prokuratorami.

My, niżej podpisani, postulujemy następujące kierunki dla anty-SLAPPowych zmian prawnych w Polsce:

1| GWARANCJE OCHRONY PRZED SLAPPAMI NIE MOGĄ BYĆ OGRANICZONE TYLKO DO POSTĘPOWAŃ CYWILNYCH, W SZCZEGÓLNOŚCI KONIECZNE JEST UWZGLĘDNIENIE PRAWA KARNEGO

2| WPROWADZENIE ODPOWIEDNIO OBSZERNEGO KATALOGU PRZESŁANEK WSKAZUJĄCYCH, ŻE CELEM POSTĘPOWANIA JEST TŁUMIENIE DEBATY PUBLICZNEJ

Katalog ten powinien uwzględniać najczęstsze typy rzeczywistych abuzywnych praktyk stosowanych przez osoby inicjujące postępowania typu SLAPP. Dlatego katalog przesłanek z dyrektywy powinien zostać rozszerzony o dodatkowe elementy z uwzględnieniem wskaźników obecnych w innych aktach prawa międzynarodowego lub ustawodawstwie innych państw. Szczególne znaczenie mają w tym zakresie Zalecenia Rady Europy, które proponują dziesięciopunktowy katalog przesłanek wskazujących, że dane postępowanie ma cechy SLAPP-u.

3| OBJĘCIE PRAWEM ANTY-SLAPP SPRAW KRAJOWYCH

Jako że zakres Dyrektywy jest ograniczony do spraw z elementem transgranicznym, polskie anty-SLAPPowe zmiany prawne muszą objąć także sprawy nieposiadające takiego elementu. Stwierdzamy, że aby prawo działało zgodnie z swoim celem, którym w tym wypadku jest zwalczanie spraw typu SLAPP, na poziomie krajowym konieczne jest rozciągnięcie ochrony na wszystkie tego typu sprawy.

4| KONIECZNOŚĆ ZASTOSOWANIA SZERSZYCH PRZESŁANEK W KONTEKŚCIE MECHANIZMU WCZESNEGO ODDALENIA SPRAW

Instytucja wczesnego oddalenia postępowania mającego charakter SLAPP-u stanowi kluczowy środek ochrony przed takimi sprawami. Z Dyrektywy wynika obowiązek zapewnienia mechanizmu wczesnego oddalenia roszczenia zmierzającego do stłumienia debaty publicznej ze względu na jego „oczywistą bezzasadność” - ale każde państwo może wprowadzić przepisy ustanawiające skuteczniejsze gwarancje proceduralne. W Polsce będzie to konieczne, ponieważ dotychczasowa krajowa praktyka sądowa pokazuje, że ograniczenie tej instytucji tylko do spraw „oczywiście bezzasadnych” pozbawiłoby ten środek ochrony realnej skuteczności. Sądy w Polsce przyjmują bowiem bardzo restrykcyjną interpretację zbliżonych pojęć.

5| WPROWADZENIE WSZYSTKICH ŚRODKÓW ZARADCZYCH PRZEWIDZIANYCH W DYREKTYWIE

Sąd musi mieć zapewnioną możliwość orzeczenia różnych rodzajów środków zaradczych w przypadku uznania, że postępowanie ma charakter typu SLAPP. Prawo powinno przewidywać możliwość nałożenia sankcji na osobę inicjującą SLAPP, możliwość zasądzania rekompensaty od takiej osoby, możliwość włożenia na daną osobę obowiązku pełnego zwrotu kosztów procesu i możliwość nakazania danej osobie obowiązku publikacji orzeczenia sądowego (podania wyroku do publicznej wiadomości). Tylko odpowiednio szeroka gama możliwych środków pozwoli na dostosowanie sposobu reakcji adekwatnie do okoliczności danej sprawy.

6| WYKLUCZENIE LEGITYMACJI CZYNNEJ SKARBU PAŃSTWA I JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO W SPRAWACH O OCHRONĘ DOBREGO IMIENIA

Należy wprowadzić mechanizm ochrony wolności słowa wynikający ze standardu przedstawionego w wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka OOO Memo przeciwko Rosji z 15 marca 2022 r. (sprawa 2840/10).

7| DEKRYMINALIZACJA ZNIESŁAWIENIA I ZNIEWAŻANIA

Najważniejszym kierunkiem zmian dla prawa karnego jest zlikwidowanie przepisów stanowiących podstawę wszczynania najbardziej uciążliwych SLAPPów, a tym samym uchylenie art. 212 i 216 k.k. Uchyleniu tych przepisów powinna towarzyszyć odpowiednia reforma procedury cywilnej.

8| SZERSZE ZMIANY W RAMACH PRAWA KARNEGO MATERIALNEGO

Należy także rozważyć zmianę bądź uchylenie przepisów takich jak art. 133 (publiczne znieważanie narodu polskiego lub Rzeczypospolitej Polskiej), art. 135 § 2 (znieważenie Prezydenta RP), art. 137 (znieważanie lub uszkodzanie flag, godeł i innych znaków), art. 226 (znieważenie funkcjonariusza publicznego lub konstytucyjnego organu RP), art. 261 (znieważenie pomnika) oraz art. 196 (obraza uczuć religijnych) kodeksu karnego.

9| WPROWADZENIE ZMIAN W RAMACH PRAWA KARNEGO PROCESOWEGO

W zakresie prawa karnego procesowego należy przeprowadzić szereg nowelizacji, które pozwoliłyby na zapewnienie mechanizmów ochrony korespondujących z mechanizmami, które dyrektywa unijna, po adekwatnej implementacji, wprowadzi do prawa cywilnego.

Jako przedstawiciele różnych środowisk, którym zależy na otwartej i transparentnej debacie publicznej, podkreślamy, że SLAPP-y mogą dotknąć każdego, stanowiąc poważne zagrożenie dla demokracji. Dlatego łączymy siły i apelujemy o wprowadzenie szeroko zakrojonych zmian prawnych, które skutecznie ochronią społeczeństwo obywatelskie.

Szybkie wprowadzenie skutecznych zmian anti-SLAPPowych do polskiego prawa jest nie tylko możliwe, ale i konieczne. *SLAPPy uderzają nie tylko w media i pojedyncze osoby, lecz także w demokrację.*

SLAPPY

NIEBEZPIECZNE NARZĘDZIE DO TŁUMIENIA
DEBATY PUBLICZNEJ I WOLNOŚCI MEDIÓW

KONTAKT
PAULINA MILEWSKA
PAULINA.MILEWSKA@HFHR.PL

APEL PODPISALI:

1. ARTICLE 19
2. Atlas Nienawiści
3. Blue Dragon Institute
4. Fundacja AUTONOMIA
5. Fundacja Basta
6. Fundacja ClientEarth
7. Fundacja „Dom tam gdzie Ty”
8. Fundacja Frank Bold
9. Fundacja Jesteśmy Ważni
10. Fundacja Lasy i Obywatele
11. Fundacja Media Forum
12. Fundacja Miasto Obywatelskie Lubartów
13. Fundacja Moc Partnerstwa
14. Fundacja Niech Żyją
15. Fundacja Reporterów
16. Fundacja Stocznia
17. Fundacja w Stronę Dialogu
18. Fundacja Wolności
19. Fundacja Wolność od Religii
20. Fundacja Wymiany Kulturowej toTU toTAM
21. Green REV Institute i European Fem Institute
22. Helsińska Fundacja Praw Człowieka
23. Inicjatywa „Nasz Rzecznik”
24. Izba Wydawców Prasy
25. Kampania Przeciw Homofobii
26. Klub Tarcza
27. NOMADA - Stowarzyszenie na Rzecz Integracji Społeczeństwa Wielokulturowego
28. OKO.press

29. Otwarta Rzeczpospolita - Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii
30. Press Club Polska
31. Rada Polskich Mediów
32. Sieć Obywatelska Watchdog Polska
33. Stowarzyszenie „Jesteśmy Razem” w Kaliszu Pomorskim
34. Stowarzyszenie Amnesty International
35. Stowarzyszenie Gazet Lokalnych
36. Stowarzyszenie im. Stanisława Brzozowskiego / Krytyka Polityczna
37. Stowarzyszenie Klon/Jawor
38. Stowarzyszenie Lambda Warszawa
39. Stowarzyszenie Mediów Lokalnych
40. Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze
41. Stowarzyszenie Praktyków Transformacji Cyfrowych
42. Towarzystwo Dziennikarskie
43. Towarzystwo na rzecz Ziemi